

POLITIEKE FILOSOFIE EN PRAKTIJK

Roland Pierik

Voor veel juristen en politicologen zal het thema van dit nummer, *politieke filosofie en praktijk*, wat vreemd overkomen. Is de politieke filosofie niet het domein van *grand theories* over de rechtvaardige inrichting van de samenleving of zelfs de wereld als geheel? Wordt de politieke filosofie niet gedomineerd door gedachte-experimenten als Rawls' *veil of ignorance* en Nozick's *experience machine*; interessante denkexercities voor in de leunstoel maar irrelevant voor de praktijk? Toen ik op de Tilburgse rechten-faculteit waar ik destijds werkte eens een paper presenteerde maakte een collega, nu hoogleraar rechtssociologie in Groningen, een kenmerkende typering. Volgens hem leken politiek-filosofische presentaties opvallend veel op wedstrijden van de *Harlem Globetrotters*.¹ Het ziet er allemaal enorm imposant uit, de spelers halen allemaal indrukwekkende trucjes uit met de bal. Maar het is geen echte wedstrijd, er worden geen punten bijgehouden, dus eigenlijk heeft het allemaal niet zoveel betekenis.

Op zich is deze scepsis niet verwonderlijk. Politieke filosofie heeft het vooroordeel opgeplakt gekregen dat het gekenmerkt wordt door grootse theorieën, vaak opgeschreven in een ondoordringbaar idioom, en gepubliceerd in onmetelijk dikke boeken. Het Rawls-Nozick debat van de jaren zeventig van de vorige eeuw, het liberalisme-communitarisme debat van de jaren tachtig, en meer recent het multiculti debat zijn voorbeelden van zulke grootse debatten waarin principes van rechtvaardigheid worden geformuleerd en verdedigd. Hierbij is het lang niet altijd duidelijk wat deze algemene principes van rechtvaardigheid impliceren voor overheidsbeleid. Ook is het niet altijd duidelijk of fel bediscussieerde verschillen tussen theorieën nu echt verschillen opleveren voor de politieke praktijk. Is een Rawlsiaanse verzorgingsstaat nu wezenlijk anders dan een Dworkiniaanse verzorgingsstaat?

De papers in dit themanummer zijn voorbeelden van een andere tak van de politieke filosofie. Het doel is niet om nieuwe politiek-filosofische theorieën te formuleren, maar om politiek-filosofische inzichten toe te passen op actuele politieke debatten. De papers hebben dan ook geen thematische maar vooral een methodologische samenhang; in elk van de papers worden inzichten uit de politieke filosofie toegepast om politieke debatten te duiden, te verhelderen, of hieraan richting te geven.

Yvette Jeuken analyseert in haar artikel de bijdrage van de andersglobaliserings-beweging aan hedendaagse politieke debatten. Vanuit de mainstream politieke filosofie wordt deze groep vaak verweten inconsistent te zijn, en onvoldoende alternatieven te bieden voor de bestaande praktijken die worden afgewezen. Jeuken gebruikt Hannah Arendt's onderscheid tussen 'bevrijding' en 'vrijheid' om te laten zien dat dat de claims van andersglobalisten minder onredelijk zijn dan waar ze doorgaans voor worden versleten. Het streven van andersglobalisten moet volgens Jeuken vooral worden beschouwd als een streven naar bevrijding van dominante economische factoren in de bestaande orde die de vrijheid van het individu inperken.

¹ Een team van basketballers dat de wereld rondreist om demonstratiewedstrijden te houden, gekenmerkt door een hoog showgehalte en veel technische hoogstandjes.

Wim Dubbink analyseert de recente trend waarin overheden *maatschappelijk verantwoord ondernemen* (MVO) promoten. Hij richt zich vooral op twee elementen die centraal staan binnen de dominante “bestuurlijke conceptie” van MVO: het streven naar transparantie binnen bedrijven en de overtuigingsstrategie die MVO identificeert met het eigenbelang van de onderneming. Dubbink stelt dat MVO betekenisloos wordt als de link met moraliteit is doorgesneden. Hij verwerpt daarom de bestuurlijke conceptie omdat ze neutraal staat ten opzichte van de verschillende motieven die bedrijven kunnen hebben om verantwoord te ondernemen. Als alternatief formuleert hij een “Kantiaanse conceptie” waarin de relatie tussen MVO en moreel handelen wel centraal staat. Tenslotte beargumenteert Dubbink waarom deze Kantiaanse conceptie de voorkeur geniet boven de bestuurlijke conceptie van MVO en waarom de twee elementen van de dominante MVO conceptie – het streven naar transparantie en de overtuigingsstrategie waarin MVO wordt geïdentificeerd met het eigenbelang van de onderneming – hierbinnen niet goed passen.

Roland Pierik richt zich op de rol van liberaal-democratische (westerse) overheden ten opzichte van toegenomen praktijk waarin medicijntests vanuit westerse landen worden verplaatst naar ontwikkelingslanden. In hoeverre valt het te rechtvaardigen dat risicovolle tests worden verplaatst naar ontwikkelingslanden om te onderzoeken of *onze* medicijnen wel veilig zijn? Op basis van centrale liberaal-democratische uitgangspunten maakt hij een onderscheid tussen ethisch problematische en ethisch onproblematische redenen om medicijntests naar het buitenland te verplaatsen. Onder welke voorwaarden kan het verplaatsen van medicijntests worden toegestaan, zonder dat liberaal-democratische uitgangspunten worden geschonden? Tenslotte bespreekt hij een aantal institutionele voorzieningen die het mogelijk maken voor westerse overheden om nuttige vormen van medicijntests in het buitenland aan te moedigen zonder dat tegelijkertijd de deur wordt opengezet voor schadelijke vormen ervan.

Patrick Loobuyck analyseert het nationaal liberalisme op haar merites als samenhangende politieke filosofie. Hij richt zich met name op de pretentie van nationaal-liberalen om een alternatief te bieden voor bekrompen provincialistische vormen van het nationalisme door het nationalisme te verbinden met centrale liberale uitgangspunten. In de paper wordt het politiek-filosofische landschap geschetst van waaruit het nationaal liberalisme is voortgekomen, inclusief een bespreking van het liberaal egalitarisme, het communitarisme, en het multiculturalisme. Op basis van deze beschrijving worden een aantal zwaktes en onduidelijkheden binnen het nationaal liberalisme uitgewerkt. De paper wordt afgesloten met een analyse van de betekenis van het nationaal liberalisme voor de politieke praktijk. In hoeverre is het promoten van een gedeelde nationale identiteit te rechtvaardigen binnen het nationaal liberalisme? Welke processen van *nation-building* zijn toegestaan? Welk inburgeringsbeleid voor nieuwkomers is toegestaan?